

SRETAN TRENUTAK ZA FOTOGRAFIJU U HRVATSKOJ

Sandi Bulimbašić

*Život umjetnosti: časopis za suvremena likovna
zbivanja*, (ur.) Sandra Križić Roban, 74-75
(2005.), 167 str., ISSN 0524-7794

Lako dvojbe više ne bi trebalo biti, u praksi se još uvijek susrećemo s činjenicom da fotografiju mnogi ne doživljavaju kao ravnopravnu ostalim umjetničkim medijima. U Hrvatskoj je tek nekoliko galerija fotografije, a ideja o muzeju fotografije nije ni zaživjela. U stalnim muzejskim postavima fotografija nije zasebno izložena, a tek od nedavno učestalije je obogaćivanje fundusa muzeja suvremene umjetnosti fotografijama. Dio odgovornosti dijeli i struka,

jer je među povjesničarima umjetnosti još uvijek mali broj onih koji se sustavno bave fotografijom, posebno istraživanjem hrvatske fotografske baštine čiji je veliki dio još nepoznanica. U pojedinim su sredinama, poput Splita, unatoč zavidnoj fotografskoj prošlosti, tek nedavno učinjeni prvi koraci.¹

Svaki prilog teoriji, istraživanju i prezentaciji fotografske građe vrijedan je prinos. Stoga

¹ Gotovo istovremeno objavljene su dvije monografije koje značajno upotpunjuju sliku hrvatske fotografije: DUŠKO KEČKEMET, *Fotografija u Splitu: 1859.-1990.*, Split, Marjan tisak, 2004. i *Fotomonografija Fotokluba Split*, (ur.) Z. Buljević, A. Verzotti, Split, 2004.

uredništvu *Života umjetnosti* doista sve pohvale za ideju i realizaciju ovoga broja. Daje naslutiti bolje dane za fotografiju u Hrvatskoj, iako zabrinjava što je takoreći pionirski pothvat te vrste. To što je riječ o prvom stručnom časopisu u cijelosti posvećenom fotografiji u mnogočemu je odredilo njegovu koncepciju - cilj je bio predstaviti raznolikost prinosa istraživanju fotografije u Hrvatskoj. Nema, dakle, čvršće koncepcijske povezanosti tekstova, već je broj, kako u uvodniku ističe glavna urednica, posvećen "raznovrsnim aspektima fotografskog medija". Okupljeni su gotovo svi relevantni autori koji se u Hrvatskoj bave fotografijom; bilo kao autori tekstova ili autori o čijim se tekstovima piše. Priliku za prinos broju dobili su i studenti povijesti umjetnosti što je novina koju treba pohvaliti.

Izdvajaju se četiri osnovne tematske cjeline unutar sadržajem raznolikog i opsežno zamišljenog broja: veći dio zauzimaju tekstovi o pojedinim autorima i zbivanjima u fotografiji u Hrvatskoj, ali i uvid u status fotografije u svijetu, teme iz povijesti hrvatske fotografije te problemska razmatranja određenih pojava i razdoblja. Slijede recenzije izdanja o fotografiji,

pregled arhiva i zbirki fotografije u Hrvatskoj te za *Život umjetnosti* već uvriježen prijevod teoretskog teksta. Riječ je o tekstu ugledne bečke kustosice i teoretičarke Monike Faber o apstrakciji u fotografiji objavljenom prvi put 1991. godine.

U prvom, najopsežnijem dijelu, nakon uvodnika Sandre Križić Roban slijedi iscrpan i analitičan osvrt Silve Kalčić na opus Mladena Tudora, vrsnog fotografa šezdesetih godina 20. stoljeća koji je i nadalje ostao vjeran primarnoj vokaciji fotoreportera i crno-bijeloj fotografiji. Tekst prati velik broj Tudorovih fotografija, a sjajnom fotografijom *Melenci* iz 1967. opremljena je i naslovnica časopisa. Uvid u Tudorov fotografski svijet potaknula je retrospektivna izložba u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu, autorice Dubravke Osrečki Jakelić (24.5.-12.6.2005.), najznačajnija fotografska izložba u gradu u vrijeme priprema ovoga broja. Antun Maračić predstavlja Maru Bratoš i Marka Ercegovića, mlade dubrovačke fotografe sve prisutnije na hrvatskoj umjetničkoj sceni, s posebnim osvrtom na njihove cikluse *Klarino koljeno* i *Dubrovčani*, izložene gotovo istovremeno u Zagrebu početkom 2005. u KIC-u i Galeriji Miroslav Kraljević. Dvoje generacijski i porijeklom bliskih autora zastupaju bitno različite fotografske poetike, ali oboje, ističe Maračić, oblikuju autonoman doživljaj stvarnosti u svojevrsnom eskapizmu i distanci od tvrde pojavnosti svijeta.

O fotografiji kao razotkrivanju onoga što se događa između fotografa i modela, kustosa i umjetnika na sebi svojstven intimistički način piše Marina Viculin, kustosica u galeriji Klovčevići dvori. Otkriva nam što je to što je u fotografiji ostavlja bez daha, koja je tajna kustoskog odabira i zašto ne može odoljeti porivu da napravi izložbu i opredmeti taj *Dodir pogledima*, kako su naslovljene retrospektive istaknutih fotografa čija je autorica. Pišući o

stvaralaštvu Ivana Posavca i Mije Vesovića, te ciklusu Jasenka Rasola „ništa ni o čemu“ prenosi nam svoja iskustva međusobnog razotkrivanja i otkriva da je za nju fotografija bilješka vizualno-kinestetičkog saznanja uhvaćenog u formatu kadra. Poput plesa, ne doživljava se isključivo okom, ponekad se rađa iz pokreta i njen bitni sadržaj odvija se upravo u mediju kinestetičkih osjećaja, iako konačan rezultat percipiramo kao vizualno djelo.

Fotografija kao načelo “reproduciranja stvarnosti” samo je dio društveno angažiranih projekata i radova Kristine Leko čiji nam umjetnički senzibilitet i praksu otkriva razgovor koji je s njom vodila Iva R. Janković. Svjesna manipulativnih svojstava fotografije kao medija, Leko, ističe autorica teksta, neprestano u svoje radove uključuje ljude izvan umjetničkog sustava. Dokumentarističkom metodom pokazuje kako umjetnik, preuzimajući “odgovornost za sliku svijeta”, pomaže u razotkrivanju društvenih i političkih nekorektnosti.

U razgovoru galeristice Helene Srakočić-Kovač s Michaellom Hoppenom, voditeljem najstarije fotografske galerije u Londonu, saznajemo o statusu i recepciji fotografije u svijetu. Osim u SAD-u koje imaju najizraženiju tržišnu zrelost i svijest o vrijednosti fotografije te vrijedne fotografske zbirke, situacija je još uvijek daleko od zadovoljavajuće. U Europi je najbogatija fotografska scena u Francuskoj.

O temama iz povijesti hrvatske fotografske baštine pišu Želimir Košćević i Marija Tonković. Košćevićev je tekst izvadak iz knjige koju uskoro objavljuje Školska knjiga. Na primjeru fotografije I. Kukuljevića Sakcinskog iz 1856. autora Franje Pommera, prvog stalnog zagrebačkog fotografa, autor daje, čini nam se, nepotrebno opširan uvod u metodologiju gledanja fotografske slike i različite diskurse

njene analize. Vrlo zanimljiv tekst M. Tonković o pretpovijesti reportažne fotografije u Hrvatskoj (druga polovica 19. st. do 1920.) predstavlja rodonačelnike žanra: Betondića, Pommera, Goldsteina, Androvića, Krapeka, Mompurga i druge, zaključno sa slikarom Becićem čije su fotografije s balkanskog bojišta objavljivane u prestižnom pariškom časopisu *L'illustration* (1916.-1918.), što je vrhunac i kraj protofaze hrvatske reportažne fotografije. Autorica iznosi i neka nova otkrića koja mijenjaju kronologiju posebno po pitanju prve reportažne fotografije (Betondićeva *Procesija sv. Vlaha* iz 1848.) i prve fotografije hrvatskoga glumišta iz 1865. u programskoj knjižici nedavno pronađenoj u knjižnici HAZU-a, a koju pripisuje Pommeru. Do sada je najstarija evidentirana fotografija glumišta bila ona Marka Antoninija iz 1894.

Antun Travirka, dugogodišnji kustos i voditelj Galerije umjetnina u Zadru, piše o povijesti i značenju uglednog međunarodnog festivala fotografije *Čovjek i more*, koji se u Zadru održava već više od pola stoljeća i jedini je te vrste u Hrvatskoj. Zbog maštovitosti koncepcije i sluha za suvremena zbivanja, festival se održao do danas. Posljednji je bio 2004. u okviru kojega je izniman doživljaj bila izložba francuskog fotografa Lartiguea, koju potpisuje Travirka, u mnogo čemu zaslužan za koncepciju i uspjeh trijenala tijekom njegove povijesti te za afirmaciju fotografije u Zadru.

Vrlo aktualan i zanimljiv je teorijski diskurs Reinharda Brauna, kustosa galerije *Camera Austria* u Grazu, o digitalnom u fotografiji, o krizi reprezentacije stvarnosti do koje je dovela nepregledna proizvodnja slika i neshvatljiva manipulacija njima. Ali kriza se ne tiče samo tehnoloških promjena već i onih na drugim područjima kulture - riječ je o trajnom procesu promjena u načinu korištenja slika, odnosu slike i subjekta i proizvodnji značenja što se

nije dogodilo tek s prodorom digitalnoga. U vrijeme u kojemu je "digitalni stil života" svakodnevnica, razmatranja Ane Kršinić-Lozice o fotografiji prvog "klika"- prvoj neobavezno "ispucanoj" snimci koja nastaje pri umetanju filma u fotoaparatus koji nema automatsko ulaganje filma - ne čine se u prvi čas aktualnima. Ipak, autorici su poslužila kao širi okvir za razmišljanja o bitnim svojstvima fotografije, samom procesu njena nastajanja i referiranju na stvarnost. Fotografija prvog "klika" nastaje prije nego je fotograf uopće uspostavio odnos s aparatom i objektom snimanja te na neki način, ističe Lozica, dovodi u pitanje postojanje reprezentirane stvarnosti i potkopava sam čin nastanka fotografije.

Među recenzijama predstavljena su neka od izdanja objavljena u Hrvatskoj na temu fotografije u posljednjih desetak godina. T. Bašić piše o monografijama Hrvatskog fotosaveza: V. Horvata, L.J. Griesbacha, A. Frajtića, V. Guteše, Ž. Griesbacha (1994.-2003.). Silva Kalčić piše o *Svijetloj komori* R. Barthesa, svojevrstnoj "bibliji" za sve koje zanima fotografija, a koja se medijski tiho popraćena pojavila u izdanju *Antibarbarusa* 2003. Ivana Mance ističe kako je *Fotografska slika* Ž. Košćevića (2000.), osim puke povijesne kronologije, i potencijalno žarište teorijske polemike. S. Križić Roban piše o monografiji *Pokriveno* Jasenka Rasola u izdanju Meandra 2004. godine.

Svim potencijalnim korisnicima i istraživačima dragocjen je pregled arhiva i zbirki fotografija u Hrvatskoj koji osim povijesnih podataka sadrži i indeks autora i kustosa zbirki. Predstavljene su zbirke i arhivi u Dubrovniku, Rijeci,

Zadru i Zagrebu. Pored uvida u bogatu građu (o kojoj svjedoče ilustracije uz tekst), u cjelini se nameću pomalo zabrinjavajući zaključci: u većini institucija građa se čuva u neadekvatnim uvjetima, ne postoji digitalna baza podataka (osim u MUO-u u Zagrebu), a veliki je posotak građe još neobrađen te stoga nedostupan istraživačima. Iako je fotografija izložena propadanju brže od ostalih medija, specijalizirani kadar fotorestauratora još ne postoji.

Najozbiljnija zamjerka ovom, u mnogo čemu sjajno zamišljenom broju, odnosi se na izostanak Splita u pregledu fotografskih zbirki u Hrvatskoj (iako je splitska fotografija izostavljena i u ostalim tematskim cjelinama broja). Ako se htjelo opravdati naslov, nedopustiva je ignorancija (geografska i stručna) i neuvrštavanje splitskih zbirki među kojima izdvajamo bogati arhiv Fotokluba Split, zbirku fotografija i starih razglednica Muzeja Grada Splita i Konzervatorskog odjela u Splitu te Galeriju umjetnina koja posljednjih godina svoj fundus značajno obogaćuje fotografijama i priprema izložbe fotografije.

Ovaj dvobroj *Života umjetnosti* pokrio je doista raznovrsne teme i aspekte fotografije. Nadamo se da neće ostati jedini te da u nekom razumnom vremenskom slijedu možemo očekivati i druge kvalitetne priloge hrvatskoj fotografiji u kojima bi sadržajnu heterogenost zamijenile i specijalizirane teme. S obzirom na kvalitetu broja i teme koje nije uspio dotaknuti, treba ozbiljno razmisliti o toj ideji.